

A NEVELŐNŐ-KÉRDÉS HAZÁNKBAN.*

Talán nem is teszem helyesen, hogy itt, hol leginkább általános és tudományos pädagogiai tételeket kell megvitatnunk, egy egészen speciális és praktikus természetű kérdés taglalásába bocsátkozom. Nem is menthetem eljárásomat egyébbel, mint, őszinte bevallásával annak, hogy ez a kérdés nekem nagyon a lelkemen fekszik; sokat foglalkozott vele, mert a hazai nőnevelésünkre nagy jelentőségűnek tartom.

A nevelőnő kérdés nálunk ma abban áll, hogy tudatára jutottunk végre annak, hogy magyar nevelőnőkre fölötté nagy szükségünk volna. Elmondtuk ezerszer hirlapokban és folyóiratokban, hogy az idegen nevelőnők káros befolyással vannak a nemzeti érzület fejlődésére, hogy az idegen nevelőnők alkalmazása nemzetellenes bűn, és lelkére beszéltünk a nagy közönségnek, hogy a dolog fontosságára eszmélve, magyar nevelőnőket alkalmazzon leányai, a leendő magyar családanyák mellé! És a közönség fel-eszmélt, keresi a magyar nevelőnőket, lázas igyekezettel keresi; de nem talál, mert magyar nevelőnők nincsenek! A meglevő egy-két kivétel, csak támogathatja ez állítást.

Felszokták ma már ezek ellenében hozni, hogy a tanítónői pályán úgy is nagy túltermelés van, s a sok képesített tanítónő közül jut a nevelőnői pályára is. Nem ismerhetem ugyan el, hogy a tanítónői pályán nagy túltermelés volna; de ha úgy volna is, kérdés, hogy az, a ki valami okból — talán saját gyöngesége miatt — tanítónői álláshoz nem juthatott, beválik-e nevelőnőnek? A közönség nem így ítél; a szülő úgy szólván, többet kíván a nevelőnőtől, mint az iskola a tanítónőtől, s mivel itt a szülők a kenyéradók, természetes, hogy válogatnak, hogy válogathatnak, és hogy bizo-

* Felolvastatott a M. Pädagogiai Társaságnak f. é. ápril 22-ikén tartott rendes havi ülésén.

nyos mértékben jogos követeléseikhez, kívánságaikhoz alkalmazkodnunk kell: azaz gondoskodnunk kell alkalmas nevelőnők képzéséről. Annál is inkább, mert az egyetlen polgári tanítónőképző-intézet, hol a tanítónők nyelvekben is, zenében is, — a mit oly sürgősen követelnek a szülők, — esetleg magasabb képzettségre tehetnének szert, a meglévő polgári- és felsőbb leányiskolák számára sem győz elég tanítónőt képezni; éppen nem juttathat tehát tanítványaiból a nevelőnői pályára.

Hivatalosan szoktuk ugyan magunkat azzal hitegetni, hogy nőnevelésünk e nagy hiányán immár segítve, a nevelőnőképzésről gondoskodva van; * de magunkban mégis be kell vallanunk, hogy a mi eddig ez irányban történt, az nem egyéb kísérletnél, mely a meglévő szükségleteket kielégíteni egyáltalán nem képes.

Pedig ez a kísérlet nem is olyan új keletű. Boldogult Trefort miniszter a jelentkező szükséglet felismerve 14 évvel ezelőtt, 1879 szeptemberben a budapesti II. kerületi tanítónőképző-intézet mellé külön nevelőnő-képző tanfolyamot csatolt. A terv az volt, hogy néhány tehetségesebb növendéket, mintegy 6—8-at, a tanítónőképző-intézeti tanfolyam végzése közben, bővebb zenei és idegennyelvi tanításban részesítenek és befejezésül az akkor még három éves tanítónőképző-intézeti tanfolyam bevégezése után ott tartják egy negyedik évre ismereteik kiegészítése, s a nevelőnői oklevél megszerzése céljából. Ez a kísérlet bizony nem mutatkozott életrevalónak. Nem is volt elég a létező szükséglettel szemben. — Nekünk, hogy a legsürgősebb naponként nyilvánuló követelményeknek eleget tehesünk, évenként legalább 50—60, hogy az idegen nevelőnőket kiszorítsuk, talán 100—200, talán még több képzett nevelőnőre lenne szükségünk. — De itt a tanulók közül arra a 6—8 jótéteményes, helyre sem igen akadt, a nevelőnőképző külön tanfolyamára pályázó. A mi viszonyaink között, ha valaki már megszerezte a tanítónőképesítő oklevelet, melyek alapján nyilvános iskolai álláshoz juthat, nem fog még egy évig vesződni, hogy a csekélyebb előnyököt és biztosságot nyújtó nevelőnői pályát elérhesse.

Szerencsére Trefort miniszter a sikertelenségbe nem tudott belenyugodni, segíteni akart hazai nőnevelésünknek ezen — általa.

* A polgári tanítónőképző mellé kapcsolva tényleg fenn áll *egy* nevelőnőképző-intézet.

jól felfogott — hiányán, s már 1882-ben új kísérletet tett. A mostoha pénzvizonyok nem engedik, hogy önálló nevelőnőképzőt szervezzen: bővíti és némiképp átalakítja tehát a polgári iskolai tanítónőképző-intézetet, hogy az a nevelőnőképzés céljainak is szolgálhasson. Hogy mint gondolkozott Trefort e kérdésben és mit akart elérni, azt kifejtette 1882 szeptember 19-én Zirzen Jankához intézett levelében, melyet igen érdekesnek és jellemzőnek tartván, itt egész terjedelmében felolvasok.

«A sugárúti tanítónő-képezde épületének nagyobbitásával, a mi már befejezéséhez közel áll, az intézet s nagyságod feladatai is növekedni fognak. Az elemi iskolai tanítónők képzése megszűnván az intézetben, nagyságod a polgári iskola számára tanítónőket és egyuttal nevelőnőket fog képezni, és ezen utóbbi feladatban fekszik új szerepének jelentősége. Midőn mi magyar nevelőnőket fogunk képezni, leányaink számára új munkakört nyújtunk, melyet eddig többnyire idegenek foglaltak el. De a dolognak más oldala is van. Tudom, hogy társadalmunk minden rétegében vannak lelkes magyar nők, kik birják a magyar nyelvet, és érdeklődnek a haza ügyei iránt. De nekünk ennél többre van szükségünk. Mi azt kívánjuk, hogy a magyar nőben legyen meg az a közszellem, melytől áthatva, azonosítsa magát az ország létével felvirágzásával; ne akarjon egyéb lenni; de követve az angol vagy francia nők példáját, *magyar nő akarjon maradni*. Ne tartsa bon-tonnak mindent lenézni, a mi nem párisi vagy legalább is nem bécsi, s miután a magyar ipar jövője nagy részben épen a nők kezében fekszik, ne tanusítson kicsinylést, vagy épen idegenkedést a magyar kéz s a hazai ipar készítményei iránt a külföldi divat előnyére. Mert e jelenség, fájdalom mindennapi. Oka pedig nagy részben az idegen nevelőnők, kik sok hamis ízlést oltanak be a leányok szellemébe és sok hamis érzést a kedélyekbe. Ez ellen nincs más ellenszer, mint a magyar leányok nevelését magyar nevelőnők kezébe adni. Ámde azok nem fognak tért nyerni az előkelő házakban, ha ezek kívánalmainak nem lesznek képesek megfelelni; e tekintetben még sok előítélettel kell megküzdeni. Az első feltétel tehát, hogy nyelveket tudjanak, első sorban németül és francziául, ha lehet angolul is, továbbá a zenében és rajzban is képzettséggel birjanak. S a mi a nyelveket illeti, azokat szabatosan és jól kell tudniok, nem szabad sem a németet, sem a francziát hortobágyi accentussal beszélniök. A jó modor s lady-like meg-

jelenés is szükséges, hogy a műveltségnek ne csak valódisága, hanem tetszetős és megnyerő külső színe is meglegyen. Az állam nagyságod rendelkezésére bocsátja a szükséges eszközöket, azok felhasználása nagyságodtól függ, valamint az idomítható anyag kiválasztása is nagyságod és az igazgató-tanács kezeibe van letéve. Életre való, tehetséges, tanulékony és egészséges leányokat kell a nevelőnői pályára képző-intézetbe felvenni; mert ha nem a cél jelentőségét vesszük fontolóra, hanem protekciókat akarunk gyakorolni, vagy jótékonyági művet eszközölni: akkor az intézet nem fog feladatának megfelelni. Én bízom nagyságodnak mind szakértelmében, mind nemes buzgóságában s azért teljes megnyugvással bízom ez intézetet nagyságod vezetésére.»

Trefort Ágostonnak e levele teljesen megszabta a nevelőnőképző irányát. A polgári tanítónőképző tantervét a programok megfelelőleg át is alakították s a képzést az új tanterv értelmében azonnal megkezdték és három—négy éven át folytatták is. Trefort igaz érdeklődést tanúsított az intézet iránt; a már meglevő tanári testületet költséget nem kimélve a legkitünőbb külföldi nyelvmesternőkkel egészítette ki s az intézetet gyakran meglátogatta, hogy a növendékeknek a zenében és idegen nyelvekben tett haladásáról személyesen meggyőződjék. Teljesen meg volt és meg is lehetett elégedve a képzés eredményével; mert az itt képzett növendékek most mind tudományos képzettség, mind a nevelőnőktől követelt ügyességek tekintetében a legfelcsigázottabb kívánságoknak is megfeleltek. Csak egy baj volt: a kitünő képzettségű nők nem lettek nevelőnők, mert szükség volt rájuk mint tanítónőkre a folyton fejlődő polgári és felsőbb leányiskolákban mind a mellett, hogy emez iskolákra magán uton készülhetett, s készült is körülbelül ugyanannyi (15—20) tanítónő, mint a mennyit az intézet osztályonként képezhetett.

Ez a kísérlet is sikertelen maradt tehát s ez indította arra Trefortot, hogy külön önálló nevelőnőképzőintézetet létesítsen. Pénz azonban ezen időben (1885—86-ban) éppen nem állott rendelkezésére, s azért bár helyes alapelvek szerint, de csak a legszűkebb méretekben szervezhette ezt az intézetet. Önálló tantervet és szervezetet adott ugyan neki, de nem adott külön tanári testületet és nem külön helyiségben, hanem a polgári képezde épületében helyezte el. A hely szűke meg is bénította aztán fejlődésében mind a két intézetet. Egy-egy osztályba nem lehetett töb-

bet felvenni 8—10 növendéknél, ezt is jórészt a polgári tanítónőképződei növendékek létszámának rovására. S így bár az új intézet növendékeinek a tanterv értelmében nyert képzésük a czélnak valóban teljesen megfelelt, az intézet nem igazolta a felállításához kötött reményeket. Az az évenként kikerülő 8—10 növendék egy csepp lett volna a nevelőnőkereslet oceánjában még akkor is, ha mind nevelőnőnek ment volna. De nem is lett nevelőnővé a jelölteknek fele sem. Kit felsőbb leányiskolai nyelvmesternővé, kit polgári iskolai énektanítónővé vagy elemi iskolai tanítónővé tett jó szerencséje. Sokan közülök semmiféle állást sem foglaltak el: családjuk körében foglalkoztak kis testvérkéik tanításával, vagy óraadással.

Hiába fáradtunk tehát és hiába költekeztünk ismét néhány éven át. A nevelőnőhiányon nem segítettünk; nem csak azért, mert a szükséglethez képest igen kis arányokban fogtunk a képzéshez, hanem azért sem, mert a tanítandó egyéniségeket a jobb családok gyermekeiből választottuk, kik szívesen tanulnak ugyan jövőjük biztosítása céljából, de csak legvégső szükség esetén lépnek a nevelőnői pályára. Drágán kellett megfizetnünk ezt a tapasztalatot, de most már határozottan tudjuk, hogy nálunk — jó rész társadalmi balvélemények miatt — a nevelőnői pályának teljességgel semmi vonzó ereje nincs és hogy nem oly drága nálunk egy-egy darab kenyér, hogy jobb házakból való — és nem teljesen elhagyatott árvaleányaink e darab kenyér kedvéért ama balvéleményekkel megküzdenni hajlandók lennének.

Pedig a baj, a képzett magyar nevelőnők hiánya mind érezhetőbbé kezd válni. Jelenlegi miniszterünk, kinek érdeklődő figyelmét semmi sem kerüli el, úgy kívánt a múlt tanévben a bajon segíteni, hogy az intézeti épület némi kibővítésével több növendék felvételét engedélyezte (14—16 ot osztályonként) úgy gondoskodván a lakásbérlet által beálló költségtöbbletről, hogy az eddig teljesen ingyenes tanfolyamba ezentul fizetéses növendékek felvételét is elrendelte, s egyszersmind kötelező ígéretet tétetett a felvett növendékek szüleivel arra nézve, hogy gyermekeik legalább öt éven át a nevelőnői pályán fognak működni, ellenkező esetben a neveltetési költségek megtérítésére vannak kötelezve. Ez utóbbi intézkedést kétségtelenül köteleességük tudatára fog ébreszteni némelyeket, de ép oly bizonyos, hogy azok a szülők, kiknek volt módjuk a neveltetési költségek egy részét megfizetni azalatt, míg

leányuk a tanfolyamot végezte, szívesen megfizetik e költségek többi részét, ha a tanfolyam végeztével leányuk a nevelőnőnél kedvezőbb alkalmaztatásra talált. Gyökeres orvoslást tehát emez, a körülmények kényszerűsége folytán szükségessé vált rendeletektől sem várhatunk.

Ilyen tapasztalatok után immár elkerülhetetlenné vált a nevelőnőképző-intézetnek önálló fejlődését biztosítani, önálló tanári testület vezetésére bizni s különálló épületben elhelyezni, hogy nagyobb számú növendéket lehessen évenként kibocsátani. A mint tudomásomra jutott, Csáky Albin gr. ő excellentiája épen ezen irányban kívánja a nevelőnőképzés reformját megindítani. Az ő akaraterejének kétségtelenül sikerülni fog a szükséges költségeket előteremténi s eme sokat hányatott intézményt megszilárdítani. S épen, mert ebben reménykedem, alkalomszerűnek tartom elmondani még a következőket.

Hogy a nevelőnőképzés céljának megfelelően, egy-egy osztályba nagyszámú növendéket felvenni nem szabad, mert az idegen nyelvek tanításában és a zenében nagyszámú osztálylyal kellő sikert a köztapasztalás tanusága szerint nem lehet fölmutatni. Csak ha a felvett növendékek *kellő és meglehetősen egyenletes* előképzettséggel bírnak a nyelvekben, és ha a zeneoktatás kisebb csoportokban vagy egyenként is történhetik: engedhető meg húsz növendéknek egy osztályban levő együtt tanítása. Minthogy pedig, mint említettem, a létező szükségletet ez a szám sem elégíti ki, természetes, hogy *egy* nevelőnő-képezde felállításával a hiányt nem pótolhatjuk. *Nekünk okvetetlenül szükségünk van legalább két nevelőnőképző-intézetre*, s ha a költségek ez idő szerint két ilyen képzőintézet felállítását meg nem engednék: segítenünk kell magunkon valamely fennálló tanítónőképző-intézetnek ilyen irányú teljes átalakításával.

De ez sem elég; minthogy épen az idegen nyelvekben és zenében *kellő és egyenletes* képzettségű növendékekre szert tennünk nem lehet, s így a négy éves tanfolyam alatt megfelelő képzettségi fokra a tanfolyamot végzőket el nem juttathatjuk: a képzés idejét okvetetlenül ki kell terjesztenünk, annál is inkább, mert a jelenleg érvényben levő tanterv tanítási anyagát redukálni annyi volna, mint a nevelőnőképzés színvonalát lesülyeszteni, a mi leányaink műveltségére s így általában nőnevelésünk ügyére káros hatással volna. A képzés idejének kiterjesztését nem úgy értem,

hogy a szervezet értelmében négy éves tanfolyamot egy ötödikkel, vagy esetleg hatodikkal megtoldjuk, hanem, hogy a képzést korábban kezdjük, az az a *nevelőnőképző-intézetet előkészítő iskolákkal kössük össze*. Ily előkészítő iskolának azonban nem tekinthetem a felsőbb leányiskolát, noha a megfelelő előképzettséget megadja, mert költséges volta miatt rendszeren a jobb módú családok gyermekei látogatják, kik nevelői tanfolyamot, ha végeznek is, nevelőnői állást — mint említettem — nem vállalnak. De nem megfelelő előkészítő iskola a polgári leányiskola sem, mert sem zene, sem idegen nyelvek tanítására nem ad alkalmat. És végre a legtöbb igazán szegény és elhagyatott árvaleány, a ki tehetségeinél fogva alkalmas volna a nevelőnői pályára, a ki örömet is lenne azzá, hogy megélhetését biztosítsa: nem jut sem a polgári, sem a felsőbb leányiskolai tanfolyamok bevégzéséhez, mert azt a keserű kegyelemkenyeret, melyet rokonai vagy idegenek jószívüségéből fogyaszt, igen korán munkával, néha sorvasztó nehéz munkával kell kiérdemelnie, megfizetnie. Hol és hogyan tegyen ez szert idegen nyelvi és zenei képzettségre, mely a nevelőnőképző-intézetbe való felvételnél elengedhetetlen, de olyan követelmény, mely épen azokat zárja ki az intézetből, a kiknek kiképzésével célunkat leginkább elérhetnők, a nevelőnő hiányon leginkább segíthetnénk. S a főntebbieken kívül ezen szegény árvaleányoknál hiányzik még rendszeren, mert a megfelelő műveltségük hiányzik — a *ladylike* modor is, melyre képeztetésük rövid ideje alatt nem is tehetnek szert.

Épen ezen tapasztalatok alapján merem ismételve állítani, hogy a nevelőnő-kérdést a nevelőnőképzőknek *előkészítő iskolákkal való összekapcsolása nélkül megoldani nem lehet*, és hogy ezen előkészítő iskoláknak jól szervezett *nevelőintézeteknek*, illetőleg *árvaházaknak* kell lenniök. Az árvaházakban megtaláljuk és kiválogatjuk a nevelőnői pályára alkalmas egyéneket, a kiknek épen szegény sorsuk és árvaságuk szolgáltatja a kellő biztosítást arra nézve, hogy valóban a nevelőnői pályára lépnek s azon huzamos ideig munkálkodnak is. De az árvaházakban tervszerűen elő is készíthetjük a nevelőnői pályára alkalmas leánykákat a képzőintézetbe való felvételre. Jó modorra szoktathatjuk, munkásságra, szerénységre és vallásosságra nevelhetjük őket, mely tulajdonságok kellő kifejlesztésének áldásait idővel egész nőnevelésünk meg fogja érzeni. E mellett a tervszerű, egyenletes és öszhangzatos képzés kétségtelenül biztosítani fogja a

tovább tanulás sikerét, s nem csak könnyebbé teszi a munkát a képzőintézeti tanárookra nézve, hanem a kérdés intensivebbé tételére úgy szólván az egyedül megbízható eszközt szolgáltatja.

A nevelő-nő-hiány pótlására — mint legsürgősebben célra-vezető, noha nem végleges és egyedül alkalmazandó eszközt felemlíthetem még azt is, a miért a «Mária Dorothea egyesület» csak nem régen nyújtott be folyamodványt a közoktatásügyi miniszter úrhoz. Az egyesület nevelőnőket elhelyező irodájában ugyanis naponként tapasztalván, hogy a nevelőnőket kereső szülők méltányos kívánságait nem teljesítheti, azt kérte a közoktatási miniszter úrtól, hogy a már képesített elemi iskolai tanítónők közül az arra vállalkozókat és arra alkalmasokat az idegen nyelvek gyakorlati elsajátítása céljából egy-egy évre küldje ki külföldre. Akad-e erre vállalkozó és mennyiben hajlandó a miniszter úr e kérést figyelembe venni, ma még nem tudhatom, annyi azonban mindezekből kitetszik, hogy a nevelőnőkérdés teljes megoldása nem oly egyszerű, könnyű feladat, mint első tekintetre látszik. Sok utánjárást, tervezgetést és anyagi áldozatot követel ez még! Ki hozza ez áldozatokat, az állam vagy a társadalom? az úgy fejlődésére nézve az tökéletesen közömbös. Nálunk, sajnos, a társadalom nem szokott annyira érdeklődni a nevelésügyi, főleg nőnevelésügyi dolgok iránt, hogy tőle jelentékeny anyagi áldozatokat remélhetnénk. De megkísérteni, figyelmét a kérdés fontosságára a sajtó útján is felhívni, semmi esetre sem lenne hálátlan feladat; s e kísérletet megtenni előttem annál szükségesebbnek látszik, minél inkább kénytelen vagyok elismerni, hogy a kormány ez idő szerint az összes sürgős intézkedéseket épen pénzhiány miatt meg nem teheti.

De nem tartozik rövid elmélkedésem keretébe annak kimutatása, hogy a szükséges költségeket mi módon teremtsék elő, valamint az sem, hogy a képzőintézeteket ujonnan felállítandó, vagy már meglevő árvaházakkal kapcsolják-e egybe. Noha ez utóbbira nézve kétségtelennek tartom, hogy csak körül kellene tekintenünk s a megfelelő árvaházakat készen találunk. Csak egyet bátorodom még felemlíteni, azt nevezetesen, hogy a megfelelő képzőintézetek előteremtése, az az a kellő számú nevelőnők képzése által még nem tettünk meg mindent, a mit ez ügyben tennünk kell. Elkerülhetetlenül szükséges még a nevelőnők sorsának betegség, munka-nem-bírás, előregezés esetére való biztosítása, mert épen a nevelőnők sorsának eme bizonytalanúsága szólítja el a hivatottabbakat a nevelő-

női pályáról. — Országos nevelőnői nyugdíjalapot kell teremtenünk. (A Mária Dorothea egyesület erre is megtette már a kezdeményező lépéseket.) De előre is biztosan állíthatjuk, hogy meglevő társadalmi viszonyaink között ezt sem létesíthetjük némi országos vagy kormánysegély nélkül. Nem is fejezhetném be szívem szerint egyéb-
 bel előadásomat, minthogy kérve kérek mindenkit, a kihez szavam elhat és a kiknek e dolgokra befolyásuk van, vagy lehet: vegyék gondjaikba a nevelők képzésének és sorsuk biztosításának ügyét, mert a kellő számú és képzettségű magyar nevelő befolyása magyar társadalmunk műveltségére és nemzeties szellemben való fejlesztésére idővel megbecsülhetetlen értékű kamatokban fogja visszafizetni a képzésre fordított gondot, fáradságot és az anyagi áldozatokat.

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

A NŐI KÉZIMUNKA.

A) A női kézimunka értéke és fontossága.

I. Szociális szempontból.

Újabb időben egyik legsürgősebb megoldásra váró probléma: a szociális kérdés, a munkás nép helyzetének javítása. Sokan foglalkoztak már e tárggyal, de még senki sem merítette azt ki teljesen. Legyen hát szabad nekem is arra vonatkozólag pár szót kockáztatni most, mikor az országos ipartanács éppen a nőipariskolák kérdésével foglalkozik.

Minthogy a társadalom két nemű tagokból áll, azt hiszem, a szociális kérdés helyes megoldását is mind a két nem hozzájárulásától, illetőleg közreműködésétől kell várnunk. A férfiak megfeszíthetik minden erejüket, ha a nők nem segítenek nekik gazdálkodni, akkor keresményök soha sem lesz elegendő. Régi, de igaz mondás, habár én Deák Ferencztől hallottam először: Ist der Mann noch so fleissig, ist die Frau liederlich, so geht alles hinter sich.

Én ugyan nem vagyok abban a nézetben, hogy a feleség csak akkor járul hozzá a család fentartásához, ha külön hivatalt visel. Sőt ellenkezőleg — s talán ebben túlságba is esem — éppen azt tartom, hogy a feleségnek csak a családban van legtermészetesebb